

Inhoud

Voorwoord	5
Inleiding	7
De achtergrond van formatief evalueren	9
De 12 ingrediënten van formatief evalueren	11
1. Leercultuur, growth mindset	17
2. Leerlingen betrekken	23
3. Praatmaatjes	27
4. Leren in heterogene groepen met hoge verwachtingen	31
5. Duidelijke leerdoelen	33
6. Succescriteria	33
7. Effectieve vragen stellen	41
8. Voortdurend checken	45
9. Goede voorbeelden analyseren en delen	49
10. Feedback	51
11. Time-out tijdens de les	57
12. Effectieve afsluiting van de les, samenvatten en reflecteren	59
Slotwoord	61

Ontwikkeling en groei

Goede formatieve evaluatie is gericht op successen en ontwikkeling van iedere lerende, in vergelijking met eerder behaalde prestaties. Dat betekent dat cijfers of andere objectieve maatstaven niet langer relevant zijn. Summatieve toetsen vatten samen wat de leerling op enig moment weet of begrijpt, ook weer met of zonder enige vorm van vergelijking met anderen.

Formatief evalueren is altijd relevant, ongeacht de leeftijd van een leerling, de eisen van het curriculum, het vak, de onderwijs-situatie of de toetsregelingen. Dat komt omdat formatieve evaluatie zich concentreert op het enige wat er echt toe doet: **de ontwikkeling en groei van de leerling**; de leerling in zijn kracht zetten. Wanneer leraren en leerlingen zich vooral hierop richten en formatieve evaluatie de drijvende en sturende kracht is, zijn uitstekende prestaties niet alleen mogelijk maar ook zeer waarschijnlijk.

In dit boekje behandelen we de twaalf ingrediënten die Shirley Clarke in haar boek *Leren zichtbaar maken met formatieve evaluatie* (Bazalt, 2016) beschrijft als de belangrijkste elementen van formatief evalueren. Elk ingrediënt werken we uit met het waarom, het wat en het hoe. Onder het kopje **waarom** wordt uitgelegd wat het je oplevert. Onder **wat** staat wat het ingrediënt

inhoudt en onder **hoe** vind je voorbeelden, tips en hier en daar een QR-code voor een pakkend voorbeeldfilmpje. Zo krijg je een inkijkje in de praktijk.

Dit beknopte boekje is een kennismaking met de ingrediënten van formatief evalueren. In het originele boek vind je nog vele andere uitgewerkte praktijkvoorbeelden en meer videoclipps. Daarnaast is in die uitgave een hoofdstuk opgenomen met diverse casussen van scholen die een succesvol verandertraject op dit gebied hebben doorgemaakt. Ze vertellen over hun schoolbrede aanpak bij het invoeren van formatieve evaluatie.

We pretenderen niet dat je door het inzetten van enkele tips morgen al goed gestalte kunt geven aan formatief evalueren. Een goed en lekker gerecht heeft immers alle ingrediënten nodig. Wil je de focus op cijfers verleggen naar persoonlijke groei, dan kost dat tijd, een gedegen aanpak en een juiste mindset.

De achtergrond van formatief evalueren

Waarom steeds beter worden?

De wil om te blijven leren, om steeds verder te komen en je te ontwikkelen, zit in de mens ingebakken. Als we kijken naar succesvolle leraren zien we steeds weer dat ze één eigenschap gemeen hebben: passie! Passie voor het leren van kinderen en voor vooruitgang. Passie om als leraar net zoveel te leren als je leerlingen, maar dan over effectief lesgeven. Zonder die passie is lesgeven slechts een baan, geen roeping, en zullen de leerlingen nooit alles uit zichzelf halen. De belangrijkste reden om 'nog beter' te worden is dat je leraar bent. Dat is je werk, altijd.

Formatief evalueren is het middel

Om de prestaties te verbeteren en kinderen voor te bereiden op een leven lang leren, is formatief evalueren het krachtigste middel. Hiervoor bestaat veel en sterk wetenschappelijk bewijs. In het baanbrekende boek *Visible Learning*¹ heeft John Hattie (2009) overduidelijk aangetoond wat wel en niet werkt in het onderwijs. Zijn onderzoek laat zien dat de belangrijkste aspecten van formatieve evaluatie een sterk positief effect hebben op het leren. Deze belangrijke aspecten worden in dit boekje behandeld.

¹ Visible Learning is in het Nederlands uitgebracht als De impact van leren zichtbaar maken, zie ook: www.lerenzichtbaarmaken.nl.

Wat is formatief evalueren?

'Formatief' betekent dat je de prestaties van een leerling niet vergelijkt met die van andere leerlingen, maar met zijn eigen eerdere resultaten. Daarmee breng je persoonlijke ontwikkeling in kaart.

Onder formatief evalueren verstaan we de manier waarop je leerlingen vooruithelpt in hun leerproces: door feedback te geven, vragen te stellen, het leerdoel helder te maken, aan te geven hoe een goed resultaat eruitziet.

Leerlingen krijgen terugkoppeling van de leraar, maar ook van klasgenoten. Bovendien leren ze om zelf te reflecteren op hun leerresultaten. Zo maak je samen het leren zichtbaar.

FORMATIEF

EVALUEREN

12 ingrediënten van formatief evalueren

1. Een leercultuur waarin leerlingen en leraren een growth mindset hebben, geloven in zichzelf, beschikken over metacognitieve vaardigheden en de overtuiging hebben dat iedereen succesvol kan zijn.
2. Leerlingen die betrokken worden bij de voorbereiding van de lessen om hun motivatie en eigenaarschap te vergroten.
3. Geen 'vinger opsteken'-cultuur, maar het gebruik van praatmaatjes. Leerlingen helpen elkaar en iedereen kan meedoen aan klassengesprekken.
4. Het leren in heterogene groepen met een gedifferentieerd aanbod, zodat leerlingen hun gevoel van eigenwaarde behouden en de verwachtingen hoog zijn.
5. Duidelijke leerdoelen die aan de leerlingen worden meegedeeld, niet noodzakelijkerwijs aan het begin van de les, maar wanneer hun belangstelling is gewekt.
6. Succescriteria die in samenspraak met de leerlingen zijn opgesteld.

7. Effectieve vragen, vooral aan het begin van de les, om vast te stellen wat leerlingen al weten en begrijpen.
8. Voortdurend in de gaten houden in hoeverre leerlingen begrijpen wat ze leren, zodat individuele en klassikale feedback en het verdere verloop van de les daarop afgestemd kunnen worden.
9. Het analyseren en delen van goede voorbeelden, voordat leerlingen hun eigen 'product' maken.
10. Feedback van klasgenoten en leraren die gericht is op succes: wat is goed en waar is verbetering nodig?
11. Coöperatieve feedback van klasgenoten tijdens een time-out in de les, waarbij voorbeelden van verbeteringen worden voorgedaan, zodat de feedback en het verbeteren meteen kunnen plaatsvinden en deel uitmaken van de les.
12. Een effectieve afsluiting van de les, waarin het geleerde wordt samengevat en daarop wordt gereflecteerd.

In de volgende hoofdstukken worden deze 12 ingrediënten toegelicht.